

**NURJEKEULI'NIN “EY DÜNYE EY” ROMANI ÖRNEĞİNDE KAZAK YAZI DİLİNE
YANSIYAN KONUŞMA DİLİ UNSURLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Prof. Dr. Hikmet KORAŞ*

Dr. Gulshat SHAIKENOVA**

ÖZ

Kazakistan 1991’de bağımsızlığını almasına rağmen Kazakça, bir yazı dilinin sahip olması gereken prestije sahip olamamış, bir ülkenin yazı dili olmanın avantajlarını kullanmaktan da hala çok uzaktır. Kazakçanın böyle olmasının temelinde SSCB döneminde Rusçanın Birliğin resmi dili, Kazakçanın ise Kazakların kullandığı ana dil veya bölgesel konuşma dili kabul edilmesi yatar. Bu statü ile Kazakça; eğitim, sanat, kültür, bilim, uluslararası ilişki, devlet içi yazışma gibi alanlarda kullanılmamış, dolayısıyla bu alanlarda oluşması gereken terimler oluşmamıştır. Müstevli durumundaki Rusların hazırladıkları sözlükler, her ne kadar yazı dili sözlüğü gibi gözükse de ağızlardaki bütün kelimeler sözlükte madde başı olarak yer almış, ağızlarda kullanılan mahalli söyleyişler gramer kitaplarına girmiş ve Kazakça eğitim bu malzemelerle yapılmıştır. Bir ortak dil veya yazı dili ile ağızlar arasındaki münasebette ağızlardaki bütün unsurların yazı diline taşınması, yazı dilinin görmesi gereken işlevin önündeki en büyük engeldir. Ayrıca resmi dil ile yazı dili pek çok ülkede aynı olsa da bazı durumlarda resmi dil ile yazı dili birbirinden farklı olabilmektedir. Yazı dili resmi dilin sahip olduğu prestije sahip olmadığı için gelişemez mahalli bir konuşma dili görünümü arz eder. Bu gün Kazakçada hem ağızlardaki kelime kadrosunu yazı dili sözlüğünde hem de ağızlardaki mahalli konuşma özelliklerini okullarda okutulan gramer kitaplarında görmek mümkündür. Dilbilimde yazı dili ile konuşma dili arasındaki ilişkiden bahsederken, konuşma dilinin yazı diline yaklaşmasının ağız özelliklerini kaybetmek; yazı dilinin ağız unsurlarını bünyesine çok fazla almasının yazı dilini standardı olmayan bir ağızlar karışımı haline getireceği belirtilir. Şu anda Kazakça bu durumu bizzat yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: yazı dili, konuşma dili, resmi dil, ağız, ortak konuşma dili,

**EVALUATION OF THE EFFECTS OF THE SPOKEN LANGUAGE ON KAZAKH WRITTEN
LANGUAGE WITH THE EXAMPLES OF THE NURJEKEULI’S NOVEL “EY DÜNYE EY”**

ABSTRACT

Although Kazakhstan gained its independence in 1991, Kazakh could not have the prestige of a written language and it is still far from being a written language of a country. The reason behind is that in the USSR period, Russian was accepted as the official language of the Union and Kazakh was remained regional spoken language used by the Kazakhs. Kazakh has not been used in fields of education, art, culture, science, international relations, and in-state correspondence. So, terms that should be expressed in these fields have not been formed. While the dictionaries which were prepared by the Russians in the status of under-the-trust seem like a written language dictionary, but all the words in the dialects, local expressions used in the dialects were entered in grammar books and Kazakh education was made with these materials. In the relationship between a common language or written language and dialects, the biggest hindrance in front of the function that the written language should see is the transfer

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü/Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi Müdürü, hikmetkoras@gmail.com, 0000-0001-7045-2510

** Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, gulshat84@mail.ru, 0000-0002-9663-1565

of all the elements in the dialects to the written language. In addition, although the official language and the written language are the same in many countries, in some cases the official language and the written language may differ from each other. Since the written language does not have the prestige of the official language, it may present local spoken language appearance. Today, it is possible to see the vocabulary in Kazakh both in the written language dictionary, in grammar books taught in schools and the features of local speech in the dialects. In linguistics, when talking about the relationship between written language and spoken language, lose their properties in the approach of the spoken language to the written language; It is stated that written language if it incorporates the dialect elements too much will make standard of the written language a mixture of dialects. Currently, the Kazakh language is experiencing of this situation.

Keywords: written language, spoken language, official language, dialect, common spoken language.

Yaklaşık 150 yıldır farklı alfabelerle de olsa yazı dili olarak kullanılan Kazakça bugün bağımsız bir ülkenin yazı dili olarak kabul edilmesine rağmen bir yazı dilinde olması gereken özellikleri taşımaktan hala uzaktır.

Kazaklar, 15. yüzyılda tarih sahnesine çıkmasına (Kalkan 2006: 54; Komekov 2007: 45-53) karşılık bu gün Kazakistan'da kullanılan Kazak yazı dili 19. yüzyılda oluşmaya başlamıştır (User 2006: 283-299). Sovyetler Birliğinin kuruluşundan sonra Özerk bir cumhuriyet olarak ilan edilen Kazakistan (Qoygeldiyev vd., 2007: 283; Özey 1997: 152; Roy 2005: 98) da¹ Rusça resmi dil olarak kabul edilmiş (Kınacı, 2010: 1304-1319; Urakova 2014: 97-104), Kazakça ise sadece konuşma dili olarak kalmıştır. Rusça eğitim teşvik edilmiş 1973 yılında ise daha önce Kazakça yapılan dersler de Rusça yapılmaya başlanmıştır (Kınacı, 2010: 1304-1319). Ayrıca Rusça birliğin ortak dili konumunda olduğu için rağbet görmüş ve halk arasında prestijli dil kabul edilmiştir.

2 Şubat 1921 tarihindeki bir raporla başlayan Kazakistan'daki Rusçanın hâkimiyeti (Kınacı 2010: 1304-1319) 1986 yılında yaşanan 16 Aralık olayları ile sarsılmış, 22 Eylül 1989'da Kazakistan henüz bağımsızlığını kazanmadan çıkarılan bir kanunla Rusça uluslararası iletişim dili Kazakça ise Devlet Dili olarak kabul edilmiştir (Urakova 2014: 97-104). Kazakistan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra önceki durum pek değişmemiş Kazakistan Cumhuriyetinin Anayasasında Rusça halen Kazakça ile eşit dil statüsünde kabul edilmiştir (http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000151_; Sazayeva, 2017: 37).

SSCB döneminde statüsü ana dili olarak belirlenen Kazakça ile temel eğitim tamamen yasaklanmamıştır, eğitimin ilerleyen dönemleri ve yükseköğretim tamamen Rusça ile yapılmış, devlet yazışmaları ve Sovyetler birliği içindeki diğer cumhuriyetlerle devletlerarası yazışma ile anlaşmalar yine Rusça yapılmıştır (Kınacı 2010: 1304-1319; Kaplankıran 2017: 31-47). Kazakistan'ın Sovyetler Birliğine bağlı özerk bir cumhuriyet olması, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde anlaşma dilinin Rusça kabul olması, Kazakistan'da eğitimin ağırlıklı olarak Rusça olması, Rusçanın bilim dili kabul edilmesi, eğitim ve öğretim materyallerinin daha çok Rusça olması, pek çok öğrencinin Rusça öğrenmek üzere Rusya'ya gönderilmesi gibi sebepler (Kaplankıran 2017: 31-47)

¹ Kazakistan'ın özerk bir cumhuriyet olarak kurulduğu tarih konusunda farklı bilgiler vardır (Bizakov, 2014: 99; Gömeç, 2015: 107)

Kazakistan'da Kazakçanın sadece Kazakların konuşma dili olarak kalmasına sebep olmuş, bu konuşma diliyle pek çok edebî eser verilse de eğitim, sanat, bilimsel araştırma gibi alanlarda Kazakçanın kullanılmaması onun gelişmesini engellemiştir. 1991 yılına kadar Rusça yazı dili olmanın bütün avantajlarına sahip olmuş, Kazakça ise resmi veya ortak dil statüsünün getirebileceği bilim dili, sanat dili, kültür dili, ticaret dili, diplomasi dili, diğer ağızlara nazaran prestijli ağız olma gibi bütün avantajlardan mahrum kalmış, mahalli bir konuşma dili özelliğini aşamamıştır.

Kazakistan 1991 yılında bağımsız bir devlet olmasına rağmen resmî dili ve uluslararası anlaşma dili Rusça kabul edilmiş, ülke içinde Rusçaya eşdeğer bir dil kabul edilmesine rağmen eski dönemdeki prestijini kullanan Rusçanın etkinliğini kıramamıştır. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasının üstünden yaklaşık otuz yıl geçmesine, eğitimin bütün aşamalarında kullanılmasına, resmî yazışmalarda Rusçaya denk kabul edilmesine rağmen Kazakça bilimsel çalışmalarda ve sanatsal faaliyetlerde ilgili alana yönelik yeteri kadar terim üretmediği için Rusçayı aşamamaktadır. Bunların yanında Sovyetler Birliği döneminde hazırlanan ve daha çok konuşma diline yönelik ağızlardaki kelime hazinesini içeren sözlükler hatta gramer kitaplarındaki kurallar sadeleştirilememiş, Rusçaya eş değer kabul edilen Kazakça bir yazı dilinin sahip olması gereken özelliklere (Porzig 1986: 10-15, 20-24; Buran 2002: 97-104) kavuşamamıştır. Bunu Kazakça sözlükteki eş anlamlı kelimelerin çokluğu ile gramer kitaplarında konuşma diline veya ağızlara has pek çok özelliğin bulunmasından anlaşılabilir.

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanması bağımsızlıktan önce Kazakçanın devlet dili ilan edilmesi kararının uygulanması için büyük bir fırsat olmuştur. 21 Ocak 1992'de daha önce alınan devlet dili kararının uygulanması ile ilgili karar çıkartılmış, resmi evrakın devlet dilinde düzenlenmesi konusunda ilk adımlar atılmıştır (Urakova 2014: 97-104). Ancak her şeye rağmen alınan kararın istenilen şekilde uygulanmadığı tespit edilmiştir. Uygulamada bu aksaklığa sebep olan gerçekler ise ülke nüfusunun etnik özelliklerine bağlıdır ve bu etnik özellik batı ve doğu kesimler daha az politeknik, kuzey, güney ve orta kesimlerse daha çok politekniktir. Yani Kazakistan'ın batısıyla güneyinde baskın dil Kazakça, kuzey, güney ve orta kesimlerdeyse Rusçadır (Urakova 2014: 97-104). Bu gerçek dil konusunda alınan kararların istenilen hızda uygulanması önünde en büyük engel olmuştur.

Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın 4 Kasım 1996 tarihinde imzaladığı "Kazakistan Cumhuriyeti Dil Politikasının Konsepti" kararnamesinde bütün çabalara rağmen Kazakçanın istenilen statüye kavuşamamasının sebepleri üzerinde durulmuş (Urakova 2014: 97-104), 1997 yılında bahsedilen aksaklıkların telafisi için "Diller Hakkında Yasa" kabul edilmiş, bu yasanın 4. maddesinde Kazakistan devlet dilinin Kazakça olduğu, ülke topraklarının tamamında tüm sosyal ilişki alanlarında geçerli olan "devlet dili"nin idarenin yanı sıra yasama, yargı ve resmi dairelerin de dili olduğu vurgulanmış, Kazakistan halkının en önemli birleşme unsuru olan devlet dilini öğrenme ve konuşmanın her Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşının borcu olduğu belirtilmiştir (Urakova 2014: 97-104).

Yine devlet, dil politikasının uygulamada desteklenmesi amacıyla ilk aşamada ülke vatandaşlarının serbest ve ücretsiz olarak devlet dilini öğrenmesi için gerekli

imkan ve organizasyon altyapısının oluşturulmasını; devlet dilinin bilim, eğitim, kültür, toplu iletişim araçları, devlet idaresi, uluslararası ilişkiler başta olmak üzere sosyal yaşamın tüm alanlarında aktif bir şekilde kullanılması için zemin hazırlamak ve resmi evrakların devlet dilinde hazırlanması için gerekli temelin yaratılmasını sağlamak için “Dillerin Fonksiyonu ve Gelişimi Hakkında Devlet Programı” 5 Eylül 1998’de Kazakistan Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır (Urakova 2014: 97-104).

2000 yılından 2010 yılına kadar Kazakçanın devlet dili olarak her alanda kullanılması ve etkinliğinin artırılmasına yönelik pek çok karar alınmış ve uygulanmaya yönelik ek kanunlar çıkarılmıştır (Urakova 2014: 101-102). Çıkarılan kanun ve bunun uygulanmasına yönelik alınan kararlar ve ilave kanunlarla 2025 yılına doğru Kazakça yaşamın tüm alanlarında üstünlüğe sahip olacak ve ülkenin her yerinde insanlar arasında iletişim dili haline gelmesi hedeflenmiş; alınan tedbirler ve hayata geçirilen programlarla 2030’a doğru resmi belgelerin %100’ü, televizyon ve radyo programlarının %90’ı, eğitim programlarının %90’ının Kazakça olması planlanarak Kazakçanın 2030’a doğru Kazakistan’da mutlak egemen dil olması planlanmıştır (Urakova 2014: 102).

Kazakistan’ın bağımsızlığını kaşanmasından sonra anayasada belirtilmesi, uygulanması için onlarca kanun çıkarılması ve kararlar alınması Kazakçanın Rusçanın üzerine yükselmesini sağlayamamıştır. Bu durum bize devlet dili, edebi dil, ortak dil, ağızlar ve özel diller arasındaki ilişkiyi sorgulamaya yönlendirmektedir.

Tarihte bir devleti oluşturan etnik yapının dili ile devletin kullandığı yazı dili veya ortak dilin farklı olduğunun örnekleri az değildir (Porzig 1986: 25). Bu durum bazen tarihteki Selçuklular dönemindeki gibi zaruretten kaynaklanan bir durum olmasına karşılık bazen Sovyetler Birliği dönemindeki Ruslar dışında kalan topluluk veya özerk cumhuriyetlerde olduğu gibi müstevlilerin dayatmasıyla da olabilmektedir (Porzig 1986: 25).

Bir resmi dil veya ortak yazı dilinin gelişmesini sağlayan bütün özelliklerden mahrum olarak anadili veya Kazaklar arasındaki konuşma dili olarak daha çok taşrada kullanılan Kazakça, 19. Yüzyılın ikinci yarısında yazılmaya başlanmasına gazete ve dergiler yayımlanmasına, kitaplar basılmasına rağmen gelişmesini sürdürmemiş mahallî olmanın ötesine geçememiştir.

Konuşma ve yazı dili, ağızlar ve yazı dili, yazı dili ile meslek, grup ve bölge dilleri arasındaki ilişki nasıl ve ne oranda olmalıdır sorusu ağız, konuşma ve yazı dili arasındaki ilişkiyi sorgulamayı, netleştirmeyi ve bunların özelliklerini bilmeyi gerektirir. Çünkü bir siyasi erkin tercihi, başka bölge ağızları ile birlikte kendiliğinden veya bir tercihle ortak dil olan veya şehir veya topluluğun konumu ile ortak dil statüsüne yükselmiş olan yazı dillerinin (Porzig 1986: 24) ağız veya diğer alt dillerle ilişkisi çok hassastır. Bu hassasiyet dikkat edilmediği takdirde ya ağızların yok olmasına veya ortak yazı dilinin işlevini yitirerek özelliğini kaybetmesine sebep olabilir.

Saussure’nin söz bireysel dil toplumsaldır (İmer 1990: 10) tespitini, konuşma dili-ağızlar ve yazı dili-resmi dil şeklinde bir açılımla değerlendirmek de mümkündür. Değişken olan, özel olan, şahsi olan kişinin konuşması, dar alanda dilin sadece iletişim sağlamak için kullanılması olup bu dilin bireysel tarafıdır. Genel, umumi, birleştirici, bütünleştirici, kucaklayıcı, değişime karşı koyan tarafı ise resmi veya edebi dil yönü

olup toplumsal tarafıdır. Ancak bir dilin bireysellikten toplumsallığa geçmesi bir siyasi oluşuma bağlıdır. Adına devlet dediğimiz kurum, eğer önceden ağırlığını hissettiren ve genel kabul görmüş bir ağız söz konusu değilse üzerine oturduğu siyasi coğrafyadaki bir ağız seçer, bu dilin meşrulaştırılmasıdır ve siyasi bir tercihtir ama daha önemlisi ikinci aşama yani bu tercihin kurumsallaştırılmasıdır veya toplumsallaştırılmasıdır. Bu da sözden dile, ağızdan edebi ve resmi dile geçiş demektir (Orhan 2012: 24). Bu aşama tam manasıyla gerçekleşmeden dil toplumsallaşamaz, umumileşemez, dilin tarifinde verilen ve yüklendiği kabul edilen görevleri (İmer 1990: 15-19) yerine getiremez. Resmi dilin kurumsallaşması ise tamamen siyasi erkin konu ile ilgili bilim adamlarının görüşü doğrultusunda uygulamaları ve geliştirdiği politikalarla mümkündür. Resmi dile esas olan ağızın seçiminden tutun, kabul edilen resmi dile ağızların, özel dillerin ilişkisi, resmi dilin eğitim ve bilimsel çalışmalar için oluşturulan teorik kısmı dediğimiz gramerinin oluşturulması, yazı diline esas olan ve hem eğitim hem sanatsal ve kültürel faaliyetler hem de bürokraside kullanılması bunlardan bazılarıdır. Bu ilişkiyi teorik olsa da kısaca değerlendirmek gerekir.

Ağız bir dildeki bölgeler arası konuşma farklılığıdır. Bu farklılık kelime hazinesi, telaffuz hatta bazı dilbilgisi özelliklerini de ifade eder (Porzig 1986: 17, 24). Bir ağızla yazı dilini karşılaştırdığımızda ağızlar ortak dilden daha geniş bir kelime hazinesi yanında cümle kuruluşunda da geniş bir çeşitliliğe sahiptir (Porzig 1986: 24). Ancak bu durumun diğer komşu ağızlar için de geçerli olduğu göz ardı edilmemelidir. Eğer yazı dili ağızlardaki bu kelime zenginliğini ve dilbilgisi çeşitliliğini bünyesine taşımaya kalkarsa ortak dil olma özelliğini kaybeder. Ağız yazı dili özelliklerini aşırı şekilde bünyesine alırsa, kendi özelliğini kaybederek ortak dilin bölgesel konuşma şekli olur (Porzig 1986: 24).

Konuşma dilindeki ve pek çok ağızdaki kelime kadrosu başta olmak üzere konuşma unsurlarının yazı dilinde bulunması ilk bakışta avantaj gibi gözükse de konuşma dili özelliklerinin bölgelere göre farklılık arz etmesi, yazı dilinin farklı bölgelerde anlaşılabilmesi veya yanlış anlaşılması gibi bir durumu da beraberinde getirmektedir. Bu, yazı dilinin veya ortak dilin diğer ağızlar üzerinde hepsini içine alan bir ortak dil olma özelliğinin önündeki en büyük engeldir. Bütün bölgelerde kullanılan şekillerin yazı diline taşınması aynı zamanda yazı dilinin birleştirme, bütünleştirme, standartlaştırma gibi farklılıklardan doğabilecek ayrışmaları önleme gücünü yok etmek anlamına gelmektedir. Buna farklı ağızları konuşan bölge insanları için de bir prestij, cazibesinin olmamasını da ilave etmek yerinde olur. Hâlbuki yazı dili kişi, sosyal grup ve meslek dilleri ile şivelerin toplamından oluşur (Karaağaç 2018:370), hepsinin üstündedir, bünyesinde hepsinden aldığı ses ve şekle ait unsurlar bulunur ancak bunların tamamını bünyesine taşımaz.

Bahsettiğimiz, yazı dilindeki konuşma diline özgü unsurlarının başında kısaltmalar gelmektedir. Bu kısaltmalar da aslında konuşma dilinde görülen ve bütün dillerde olan az çaba yasası ile ilgilidir. Az çaba yasası dil kullanımı sırasında zaman ve emekten tasarruf ederek kolaylık sağlamak amacıyla oluşan ses hadiseleridir (Karaağaç 2018: 370). Ancak bu hadiseler, anlaşılabilirlik sınırına kadar gidebilir, daha çok yazı dili baskısından uzak olan ağızlarda gerçekleşir (Karaağaç 2018: 370-371) Bütün dillerin konuşma dilinde veya ağızlarında rastlanan bu durum konuşma dilinde kaldığı müddetçe normal bir durumdur. Hatta bunların içinde bazılarının yazı dili

sözlüğüne girmesi, edebi dilde yer işgal etmesi hatta nadiren gramer kitaplarına girmesi de mümkündür. Türkçedeki bazı zarf, edat ve bağlaçlar bu yolla oluşmuş ve yazı dilinde yer almıştır (Demirci 2015: 25-42). Ancak konuşma dilinde bu kabilden olan bütün ağız unsurlarının gramer kitaplarında yer alması, edebi eserlerde çokça kullanılması, yazı diline taşınması, yazı dilinin eğitiminde kullanılan gramer kitaplarında yer alması, sözlüklerde yer bulması, dilin yazı dili ve ya ortak dil olmasına gölge düşüren önemli konulardır.

Bir dilin ağızlarındaki ses olayları veya gramerle ilgili hususlar değerlendirilirken yazı dili veya ortak dil esas alınarak veya bütün bölgedeki veya dildeki ağızlara kaynaklık etmiş eski bir dil esas alınarak değerlendirme yapılır (Porzig 1986: 14-16; Ergin, 1998: 10-12). Ancak bütün ağızlardaki söz varlığı ve konuşma dilindeki kullanım şekilleri okullarda eğitim için de kullanılan yazı diline taşındığında dildeki sesler, kelimeler, kelimelerdeki ses olayları, cümle kuruluşu vs. gibi değerlendirme neye göre yapılacaktır gibi bir soru cevaplandırılması zor başka bir sorudur.

Bu gün resmî ya da yazı dili olarak devlet yazışmalarında, eğitimde, bilimsel araştırmalarda, sanatsal ve kültürel faaliyetlerde kullanılan Kazakçada ağızlara ait pek çok kelime, yine konuşma diline mahsus pek çok kullanımı gramer kitapları ve yazı dili sözlüklerinde görmek mümkündür. Bu durum, yani resmi dilin günlük hayattaki uygulaması olarak ifade edebileceğimiz konuşma dilinin resmî dilden farklı olması bütün diller için geçerli bir durumdur (Porzig, 1986: 20; İmer 1990: 9). Ancak bu konuşma dilinin olduğu gibi yazıya aksetmesi yazı diline gölge düşüren, kullanım oranı arttığı zaman ortak yazı dili olma özelliğinin önünde bir engel olur.

Kelime Kısaltmaları

Kazak Türkçesinde görülen kelime kısaltmaları daha çok ses nadiren hece düşmelerinden, kelime içindeki ünsüzlerin yer değiştirmesinden kaynaklanan kelime kısaltmalarıdır.

Ünsüz Düşmelerinden Kaynaklanan Kısaltmalar

Ünsüz düşmesinden kaynaklanan kısaltmalar daha çok *l*, *n* ve nadiren ünsüzlerinin düşmesinden kaynaklanır. Bu düşmelerde ünsüzlerin hançeredeki teşekkül noktasının yakınlığı veya uzaklığından kaynaklanan telaffuz zorluğu yatmaktadır.

-l-, -l Ünsüzünün Düşmesine Dayalı Oluşan Kısaltmalar

Kısaltmış kelime veya kelime gruplarının bazıları *-p* zarf-fil eki almış kelimelerde görülmektedir (Doğan ve Koç 2013:127). Bu kelimelerin bir diğer ortak özelliği ise hepsinde *-l-* ünsüzünün bulunması ve kısaltmanın bu ünsüzün düşmesine dayalı olarak gerçekleşmesidir. Bu kelimelerdeki *-l-* düşmesi, söz içindeki sedalı diş-damak ünsüzü *l* nin ardından gelen hecedeki sedasız çift dudak ünsüzü *-p* ile telaffuz zorluğundan kaynaklanmaktadır. Bu durum sadece bir edebi eserde bölgenin ağız özelliklerini yansıtmak üzere kullanılmış değildir. *-l-* ünsüzünün düşmüş halinin edebi eser yanında orta ve yükseköğretimde de kullanılan bir gramer kitabında ağızlarda kullanılır kaydıyla da olsa verilmesi, bu kullanımın yazı dilinde yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

äkesin (Nurjekeuli 2016: 235) < äkelsin < alıp kelsin “*getirsin*”

bop (Nurjekeuli 2016: 274) < bolıp (Mamanov 2014: 574; Mirzabekov 1999: 100) “olup”

kep (Nurjekeuli 2016: 136) < kelip (Mamanov 2014: 574) “gelip”

qap (Nurjekeuli 2016: 192) < qalıp (Mamanov 2014: 574) “kalıp”

qıp (Nurjekeuli 2016: 274) < qılıp (Mamanov 2014: 574) “yapıp”

sap (Nurjekeuli 2016: 169) < salıp (Mamanov 2014: 574) “koyup”

Kelime içi -/ ünsüzü düşmesinin görüldüğü ancak -p zarf-fil ekinin olmadığı örnekler de vardır. Bu örnekteki düşmenin sebebi akıcı diş-damak ünsüzü -/ ‘nin kendisinden sonraki hecede gelen geniz ünsüzü -ŋ’den önceki telaffuz zorluğu olmalıdır. Ancak kelime sonundaki -ŋ ünsüzünün -v ünsüzüne dönüşmesi de ilginç bir durumdur.

qav (Nurjekeuli 2016: 84) < qaŋ < qalıŋ “kalabalık”

Teklik üçüncü şahıs işaret sıfatı olarak kullanılan sol kelimesindeki -/ sesinin bazı örneklerde görülmesi düşmenin kendisinden sona gelen kelimenin ilk ünsüzüyle de ilgili olabileceğini göstermektedir.

so (Nurjekeuli 2016: 75) < sol (Mamanov 2014: 574) “o”

-n-, -n Ünsüzünün Düşmesine Dayalı Oluşan Kısaltmalar

Yarı nazal *n* ünsüzünün düştüğü kelimelerde dikkat çeken husus, bu kelimelerde *n* ünsüzünden önce veya sonraki hecede bir çift dudak ünsüzü *b* veya *m* ünsüzünün varlığıdır. *n* ünsüzünün düştüğü kelimelerde çift dudak ünsüzlerinin *n* ünsüzünün telaffuzunu zorlaştırdığı söylenebilir.

bergem (Nurjekeuli 2016: 78) < bergenmin “vermişim” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

bilgem (Nurjekeuli 2016: 182) < bilgenmin “biliyordum” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

jatqam (Nurjekeuli 2016: 300) < jatqanmin “yatmışım” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

jetkem (Nurjekeuli 2016: 136) < jetkenmin “yetiştim” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

jürgem (Nurjekeuli 2016: 181) < jürgenmin “yürüdüm” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

körgem (Nurjekeuli 2016: 149) < körgenim < körgenmin “gördüm” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

kütkem (Nurjekeuli 2016: 182) < kütkenmin “bekledim” (Janpeyisov vd., 2002: 172; Mirzabekov 1999: 100)

turğam (Nurjekeuli 2016: 130) < turğanım/turğanmin “durdum” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

qoyğam (Nurjekeuli 2016: 181) < qoyğanmin “koydum” (Janpeyisov vd., 2002: 172; Mirzabekov 1999: 100)

otırğam (Nurjekeuli 2016: 36) < otırğan**ın** “*otur*dum” (Janpeyisov vd., 2002: 172; Mirzabekov 1999: 100)

qalam (Nurjekeuli 2016: 76) < qalam**ın** “*kalaca*ğım” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

qalğamız joq (Nurjekeuli 2016: 200) < qalğan**ımız** joq

kele jatqam (Nurjekeuli 2016: 401) < kele jatqan**ın** “*geliyordum*” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

Verilen örneklerdeki teklik birinci şahıs dışında aynı ses olayının çokluk birinci şahısta da yaşandığı anlaşılmaktadır.

alğamız (Nurjekeuli 2016: 269) < alğan**ımız** “*almışız*” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

kele jatkamız (Nurjekeuli 2016: 1193) < kele jatkan**ımız** “*geliyorduk*”

Kelime içi *n* ünsüzünün görüldüğü bir diğer durum da ikinci tip şahıs eklerinden önce gelen sıfat-fiil ekindeki *n* ünsüzünün düşmesidir.

ilgemiz (Nurjekeuli 2016: 161) < ilgen**imiz** “*asmak*”

sezgem joq (Nurjekeuli 2016: 2485) < sezgen**im** joq “*hissetmedim*”

söyleskem joq (Nurjekeuli 2016: 10753) < söylesken**im** joq “*konuşmadım*”

Yukarıda verilen örneklerin tamamında *-gan* görülen geçmiş zaman ekindeki *n* ünsüzünün düştüğü görülmektedir. Ancak dikkat çeken ikinci husus ise *-mın/-min* teklik birinci şahıs ekindeki *-n* ünsüzünün de düşmesidir. Burada şahıs ekindeki düşme, Oğuz Türkçesinin etkisiyle zamir kökenli ekin *-m* ünsüzüne dönüşmesi şeklinde de yorumlanabilir. Nitekim aşağıda verilen örnekler de bu tespiti doğrulamaktadır. Aşağıda verilen örneklerdeki çekimli fiilin sonundaki *-n* düşmesi sanki *-mın/-min* teklik birinci şahıs ekinin *-m*'ye evrilmesi gibi gözükmemektedir.

baram (Nurjekeuli 2016: 72) < baram**ın** “*gideceğim*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

bergizem (Nurjekeuli 2016: 112) < bergizem**in** “*verdireceğim*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

deyim (Nurjekeuli 2016: 47) < deym**in** “*diyorum*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

jiberem (Nurjekeuli, 2016: 78) < jiberem**in** “*göndereceğim*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

käytem (Nurjekeuli 2016: 23) < qaytem**in** “*ne yapacağım*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

qaviptenem (Nurjekeuli 2016: 154) < qaviptenem**in** “*şüpheleniyorum*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

qaytam (Nurjekeuli 2016: 25) < qaytam**ın** “*gitmek*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

qorqam (Nurjekeuli 2016: 81) qorqam**ın** “*korkuyorum*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

qosam (Nurjekeuli 2016: 48) < qosam**ın** “*birleştirmek*” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

söyleskem (Nurjekeuli 2016: 287) < söyleskenmin “konuşmuşum” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

sürem (Nurjekeuli 2016: 28) < süremin (Janpeyisov vd., 2002: 174)

uyalam (Nurjekeuli 2016: 101) < uyalamın “utanıyorum” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

aytam (Nurjekeuli 2016: 10366) < aytamın “söyleyeceğim” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

bilem < bilemin (Nurjekeuli 2016: 7127) “biliyorum” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

etem (Nurjekeuli 2016: 2514) < etemin “edeceğim” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

jılap jiberem be (Nurjekeuli 2016: 2566) < jılap jiberemin be “ağlayacak mıyım” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

käytem (Nurjekeuli 2016: 2149) < qaytemin “ne yapacağım” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

kirem (Nurjekeuli 2016: 10366) < kiremin “gireceğim” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

öler me ekem (Nurjekeuli 2016: 5484) < ekenmin “ölecek mi imişim” (Janpeyisov vd., 2002: 172)

öltirem (Nurjekeuli 2016: 10697) < öltiremin “öldireceğim” (Janpeyisov vd., 2002: 174)

Kelime içindeki n düşmesi ile ilgili aşağıdaki örnekler ise işaret sıfatından sonra gelen bulunma ve ayrılma hal eklerinin gelmesi üzerine aradaki zamir n’sinin düşmesidir.

soda (Nurjekeuli 2016: 271) < sonda “onda”

oda (Nurjekeuli 2016: 39) < onda (onda)

Kelime içi ve sonu n ünsüzünün düşmesi dışında sözlük ve gramer kitabında da bahsedilen daha az kelimedede nadir rastlanan bir ünsüz düşmesi de –k’dır.

jo (Nurjekeuli 2016: 67) < joq (KS²; 513) “yok”

Çekimli Fiil Kısaltmaları

Kazak Türkçesinde e- ek-fiiline eklenen geçmiş zaman ekindeki (-dı, -di) d dış ünsüzünün düşmesi de konuşma dilinde sık rastlanan sözlük ve gramer kitabında da kullanımı teyit edilmiş örneklerdir.

e- fiilinin geçmiş zaman ekiyle 1. ve 2. Teklik ile 1.çokluk kişi çekimlerinde ortaya çıkan *edim, edin, edik* yapıları görülen geçmiş zaman eki –di’nin düşmesi ardından *em, en, ek* şekillerini almaktadır. Kazak Türkçesinin herhangi bir ağızına has olamayıp bütün bölgelerinde günlük konuşma dilinde sıklıkla karşılaşılabilen bir ses olayıdır (Doğan ve Koç 2013: 178).

² Kazak Sözdüğü; makalenin devamında bu sözlük KS kısaltması ile kullanılacaktır.

kele jatır **em** (Nurjekeuli 2016: 409) < edim “*geliyordum*” (Janpeyisov vd., 2002: 173)

avdarılıp kete jazdavşı **en** (Nurjekeuli, 2016: 7505) < ediñ “*düşecek idin*” (Janpeyisov vd., 2002: 173)

käytüşü **ek** (Nurjekeuli, 2016: 5623) < edik “*ne yapsa idik*” (Janpeyisov vd., 2002: 173)

Teklik birinci ve ikinci şahısta rastlanan bu kısaltılarak kullanımın teklik üçüncü şahısta da nadir rastlanan örnekleri vardır. Nadir bu örnekte çekimli fiil sonundaki ünlü düşmesi ile ona bağlı olarak ünsüzünün sedasızlaşması sözkonusudur.

ne deyt (Nurjekeuli 2016: 218) < ne deydi “*ne diyor*” (Mırzabekov 1999: 101)

Birden Fazla Kelimenin Tek Bir Kelime Olarak Kısalması

İki veya daha fazla kelimenin ses veya hece düşmesi neticesinde tek bir kelime haline gelmesi hadisesidir. Tespit edilen örneklere bakıldığında bu tip kısaltmaların çoğunun birleşik fiil olduğu görülür. Bu tip birleşik fiillerin de esas fiil kısmının belli filler olması dikkat çekicidir.

Bir Esas Fiil ile Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiillerin Kısalması

Tek bir kelime haline gelen birleşik fiilin esas fiil kısmında -/ ünsüzünün varlığı dikkat çekicidir. Esas veya yardımcı fiildeki / ünsüzü genellikle düşmektedir. Nadiren esas ve yardımcı fiilde de / düşmesi olabilmektedir. Bu düşmeye bağlı olarak -p, zarf-fiil eki ve onun yanındaki ünlülerin düşmesi ile birleşik bir fiil tek bir kelime haline gelmektedir.

Birleşik fiillerdeki kısaltmaların çoğunda esas fiilin al- fiili olduğu görülür. Yardımcı fiiller ise *kel-*, *keti*, *bar-*, *ber-*

äkep (Nurjekeuli 2016: 5905) < äkelip< alıp kelip “*getirmek*” (Janpeyisov vd., 2002: 172;)

äkel (Nurjekeuli 2016: 4231) < alıp kel (Mamanov 2014: 37; Mırzabekov 1999: 100) “*getir*”

äketem (Nurjekeuli 2016: 10719) < alıp ketemin “*götürecekğim*” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

äketet (Nurjekeuli 2016: 672) < alıp ketedi (KS; 153) “*götürecek*” (Shaikenova 2020: 55)

äketti (Nurjekeuli 2016: 30) < alıp ketti “*götürdü*” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

äket- (Nurjekeuli 2016: 672) < alıp ket- (Mamanov 2014: 37; Mırzabekov 1999: 100) “*götürmek*”

apar- (Nurjekeuli 2016: 4549) < alıp bar- (Mamanov 2014: 37; Mırzabekov 1999: 100) “*götürmek*”

äper- (Nurjekeuli 2016: 7404) < alıp ber- “*alıp ver-*” (Janpeyisov vd., 2002: 172; Mırzabekov 1999: 100)

aparşı (Nurjekeuli 2016: 24) < alıp barşı “*götürüver*” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiil Kısaltmaları

Bu tip kısaltmalarda birleşik fiilin isim kısmını bir zarf oluşturmaktadır. Bunlar *bılay, kalay, olay, osılay, solay* zarflarıdır. Yardımcı fiiller ise genellikle *et-* ve *qıl-* yardımcı fiilleridir.

büytkenşe (Nurjekeuli 2016: 31) < bılay etkenşe “böyle yapmak” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

büytpeytin (Nurjekeuli 2016: 30) < bılay etpeytin “böyle yapmamak” (Janpeyisov vd., 2002: 171; Mirzabekov 1999: 128)

büytpesenj (Nurjekeuli 2016: 254) < bılay etpesenj “böyle yapmasan” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

käytti (Nurjekeuli 2016: 94) < qalay etti “nasıl yaptı” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

östip (Nurjekeuli 2016: 278) < osılay etip “öyle yapmak” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

öytip (Nurjekeuli, 2016: 68) (< öyt-**olay**+etip)³ (KS; 1024) “öyle yapıp” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

öytpesek (Nurjekeuli 2016: 251) < olay etpesek “öyle yapmasak” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

öytti (Nurjekeuli 2016: 2291) < **olay** etti (Mamanov 2014: 37) “öyle yaptı”

söyte (Nurjekeuli 2016: 104) < solay ete “öyle yapa” (Janpeyisov vd., 2002: 171; Mirzabekov 1999: 128)

söytem (Nurjekeuli 2016: 64) < solay etemin “öyle yapacağı” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

söyter (Nurjekeuli 2016: 69) < solay eter “öyle yapar” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

söyteyik (Nurjekeuli 2016: 87) < solay eteyik “öyle yapalım” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

söytkeli (Nurjekeuli 2016: 87) < solay etkeli/ jasağalı “öyle yapalı” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

söytkem (Nurjekeuli 2016: 187) < solay etkenmin “öyle yapmıştım” (Janpeyisov vd., 2002: 255; Mirzabekov 1999: 128)

söytken (Nurjekeuli 2016: 2779) < **solay** etken (Mamanov 2014: 37) “öyle yapan”

söytpesek (Nurjekeuli 2016: 105) < solay etpesek “öyle yapmasak” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

³ öytip (Nurjekeuli, 2016: 68) kısaltmasının Kazakça sözlükte belirtildiği şekilde (< öyt-**olay**+etip) (KS; 1024) değil de öyle etip kelimelerinin kullanımının kısaltması fikri daha mantıklı gelmektedir.

söytsem (Nurjekeuli 2016: 3498) (**solay**+et-sem) (KS; 1165) “öyle yapsam, öyle etsem”

nağıp (Nurjekeuli 2016: 207) < ne qılıp “*ne yapıp*”

Yukarıda verilen örneklere benzer şekilde ancak biraz farklılık arz eden bir birleşme ise

üydep aytam (Nurjekeuli 2016: 281) < **olay** dep aytamın “öyle söyleyeceğim” (Janpeyisov vd., 2002: 171)

örneğidir. Bu örnekte **olay** dep zarf-fiil grubu üydep şeklinde kısaltılmaktadır.

Birleşik Fiil Yapısı Dışındaki Kısaltmalar

Osılay, *olay*, *solay* kelimeleri ile *de-* fiili kaynaşarak bir kelime haline gelmektedir.

östisem (Nurjekeuli 2016: 1593) (< östi-**osılay**+istev (etsem)) (KS; 1040) “böyle yapmak, böyle etmek”

öydeme (Nurjekeuli 2016: 6764) (< öyde-**olay**+de-) (KS; 1024) “öyle deme”

öydemegenmen (Nurjekeuli 2016: 172) < olay demegenmen (KS; 1024) “öyle dememesine rağmen”

söydedi (Nurjekeuli 2016: 5861) (< söyde-**solay**+de-di) (KS; 1165) “öyle dedi”

söydese (Nurjekeuli 2016: 172) < solay dese “öyle derse” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

Münferit Düzensiz Birleşmeler

Yukarıda verdiğimiz örnekler dışında farklı isimlerin birleşerek tek bir kelime haline geldiği de görülmektedir.

toğayıp (Nurjekeuli 2016: 15) < toyıp qaluv, touv “*doymak*”

änevküni (Nurjekeuli 2016: 5784) < **aldığı** küni (Kuderinova; 2005: 17) “önceki gün” (Shaikenova 2020: 61)

änebir (Nurjekeuli, 2016: 31) < anav bir “*o bir*” (Janpeyisov vd., 2002: 255)

kesapat (Nurjekeuli 2016: 2564) < **kesel** apat (Kuderinova 2005: 17) “*felaket*” (Shaikenova 2020: 61)

mana (Nurjekeuli 016: 218) < bağana (KS; 899) “*az önce*”

orınbasar (Nurjekeuli 2016: 6314) < ornın basar “*yardımcı*” (Janpeyisov vd., 2002: 254)

Ortak dil, standart dil, yazı dili, ölçünlü dil, devlet dili, resmi dil vs her nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın bir siyasi teşekkül içinde kullanılan bölgeler üstü anlaşma aracı olup temel özelliği kurumlaşmış olmasıdır (İmer 1990: 44). Bu kurumlaşma ifadesi bütün devlet yazışmaları ile resmi kurumlarda yazılı ve sözlü iletişimi kapsamaktadır. Bu bir siyasi erkin tercihi ile gerçekleşen uygulama standartlaştırmadır. Bu standardın derecesinin belirlenmesinde dilin temel özellikleri, konuşurlarının kültürü içinde dilin

işlevi ve konuşurların bu standartlaştırma karşısındaki tutumları önemlidir (İmer 1990: 45).

Standart bir dil özelliklerini dil bilgisel değişkenlerle söz varlığı ve biçim belirler ancak bu özellikler içinde esnek sağlamlık ve entelektüellik de yer alır. Esnek sağlamlık, standart kabul edilen dil veya ağzın uygun kodlamayla kalıcı hale getirilmesidir ve değişiklikleri biçimlendirecek ölçüde esnek olması demektir. Entelektüellik ise dilin belirlenen standartlara uygun şekilde kullanılması konusundaki hassasiyet ile konuşulan dilden bilimsel dile doğru yönelişin artmasıdır (İmer 1990: 45).

Dilin standartlaşması bütün ağızları yok olması anlamına gelmez. Standartlaştırılan dil neticede ağızlardan bir tanesidir ancak standartlaşmadan sonra diğer ağızların değerlendirilmesi ve denetlenmesi standart dil dikkate alınarak yapılabilir. Yani standart dilin lehçe ve ağızları bir topluluk içinde bir araya getirmesidir. Bunlara ilaveten konuşurların ve kullananların dile bağlılığı, saygısı ile standart dildeki normları kabullenme, uyma konusundaki hassasiyetleridir (İmer 1990: 47). Bütün bunları da konuşurların bilinçliliği ile paralel değerlendirmek yerinde olur.

Bu ölçüleri dikkate aldığımızda günümüzdeki Kazakçanın durumu pek iç açıcı gözükmemektedir. Çünkü Kazakistan'da bugünkü Kazak yazı diline esas olan ağız açık ve net değildir⁴ (Atmaca 2016: 589-625; Yavuz 2018: 25). Yazı dilinde verilen eserlerdeki ağızlara ait özelliklerin çokluğu normların henüz tam oturmadığını göstermektedir. Bu normların sağlanamamış olması değerlendirmelerin yapılamamasında, bir standardın oluşmamasında da etkilidir. Buna söz varlığını da ilave etmek yerinde olur. Eş anlamlı çok fazla kelimenin olması bir taraftan dil normlarının oluşması ve yerleşmesi önünde bir engel teşkil etmekte diğer taraftan da bir ağzın kelime varlığının yaygınlaşmasını önlemektedir.

Bunların tam gerçekleşmemesinde konuşurların dile itibarı, konumuzun dışında olmasına rağmen en önemli husustur. Çünkü Kazakistan bağımsızlığını kazandığı günden beri Kazakçanın resmi dil olması konusunda onlarca kanun çıkarıp düzenlemelerin yapılmasına rağmen çoğunluğunu Kazakların oluşturduğu nüfusun ağırlıklı kesimi Rusça ve İngilizce eğitime ağırlık vermektedir.

Üç dille eğitim sisteminde Kazakça en az tercih edilen dil durumundadır. Bu durumda Kazakçanın istenilen standardı yakalaması, dilin konuşma dilini aşır yazı dili haline gelmesi, yazı dilinin entelektüel yazı dili seviyesine yükselmesi çok zordur. Bizim bu çalışmada dile getirmeye çalıştığımız yazı dilindeki standartlaşmanın oluşmamasının sebepleridir. Bu da tamamen devletin uygulamalarından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKLAR

ATMACA, Emine, (2016), "Kazak Türkçesi Ağızlarının Tasnifi Çalışmalarına Bir Bakış", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi TEKE*, C. V, S.2, s. 589-625.

⁴ Bu konuda ortak bir kanaat olmasına rağmen kesin ifadeler kullanılmamaktadır.

- AYTBAYULI, Ö., ABDİRAHMANOV, S. vd. (2007), *Dialektologiyalık Sözdik*. Almatı: Arıs.
- BURAN, Ahmet, (2002), "Konuşma Dili yazı Dili İlişkileri ve Derleme Faaliyetleri", *Türkbilig*, 2002/4, s. 97-104.
- DEMIRCI, Kerim, (2015), "En Az Çaba Yasası ve Kazak Türkçesindeki Yaygın Örnekleri", *Bilig*, 2015/72, s. 25-42.
- DOĞAN, Oğuz. ve KOÇ, Kenan, (2013), *Kazak Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*, 2.Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- DURSUNOĞLU, Halit, (2006), "Türkiye Türkçesinde Konuşma Dili ile Yazı Dili Arasındaki İlişki", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 30, Erzurum, s. 1-21.
- ERGİN, Muharrem, (1998), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000151_, О Языках в Республике Казахстан, Закон Республики Казахстан от 11 июля 1997 года № 151.
- İMER, Kamile, (1990), *Toplum ve Dil*, Ankara: Gündoğan Yayınları,
- JANPEYİSOV, E., vd. (2002), *Qazaq Grammatikası Fonetika, Sözjasam, Morfologiya, Sintaksis*, Astana: A.Baytursınulı Atındağı Til Bilimi İnstitutı
- KALKAN, Mustafa, (2006), *Kırgızlar ve Kazaklar*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- KAPLANKIRAN, İbrahim, (2017), "Kazakistan Cumhuriyetinde Eğitim Sisteminin Tarihi Seyri ve Günümüzdeki Yapısı", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, C. 5, S.1, s. 31-47.
- KARAAĞAÇ, Günay, (2018), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara:TDK Yayınları,
- KINACI, Cemile, (2010), "Sovyetlerden Günümüze Kazakistan'da Kazak Dilinde Eğitim Politikaları", *Turkish Studies*, C. 5, S.4, s. 1304-1319.
- KOMEKOV, B., (2007), "Kazak Terimi Hakkında" *Kazakistan Tarihî Makaleler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 45-53.
- KUDERİNOVA, Q., (2005), *Birge jane Bölek Jazılattın Sözderdiñ Orfografiyası*, Almatı: A.Baytursınulı Adındaki Til Bilimi Enstitüsü.
- MAMANOV, İbrayım, (2014), *Qazaq Til Biliminiñ Mäseleleri*. Almatı: Abzal-ay.
- MIRZABEKOV, Saparxan, (1999), *Qazaq Tiliniñ Dıbıs Jüyesi*, Almatı: Sözdik-Slovar Yayınevi.
- NURJEKEULI, Beksultan, (2016), *Ey, Dünya Ey*, Almatı: Jalın.
- ORHAN, Salim, (2012), *Dil Politikaları, Dil Hakları ve Türkiye'de Uygulamaları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZEY, Ramazan, (1997), *Dünya Platformunda Türk Dünyası*, İstanbul: Eğitim.
- PORZIG, Walter, (1986), *Dil Denen Mucize*, (Çev.Prof.Dr. Vural Ülkü), II. Cilt, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

QALİYEYEV, F.-NAQISBEKOV, O.-SARIBAYEV, Ş. vd. (2005), **Qazaq Tiliniñ Aymaqtıq Sözdigi**, Almatı: Arıs.

ROY, Olivier, (2005), **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, (Çev. Mehmet Moralı), İstanbul: Metis Yayınları.

SAZAYEVA, Botagöz, (2017), **Kazakistan Cumhuriyetinin Dil Politikası**, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde.

SHAIKENOVA, Gulshat, (2020), **Beksultan Nurjekeuli'nin "Ey, Dünya ey!" Romanı Üzerine Dil ve Üslup Çalışması**, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Niğde.

SIZDIQOVA, Rabiya ve QOYGELDİYEYEV, M., (1991), **Qadırğali Biy Qosımulı jane Onıñ Jilnamalar Jınağı**. Almatı: Qazaq Üniversitesi.

ŞİRİN USER, Hatice, (2006), **Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri**, 1. Baskı. Ankara: Akçağ.

URAKOVA, Lazzat, (2014), "Geçmişten Günümüze Kazakistan'daki Dille İlgili Yasa Koyuculuğa Genel Bir Bakış", **Türkbilig**, 2014/28, s. 97-104.

VALİ, K.-QURMANBAYULI, Ş.-MALBAQOV, M., vd. (2013), **Qazak Sözdigi. Kazak Tilinin Birtomdıq Ülken Tüsindirme Sözdigi**. Almatı: Däwir Baspası.

YAVUZ, Esra, (2018), **Kazak Türkçesinde yan Cümleler (Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Karşılaştırmalı)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.